

*Kiss Albert, jogak. t. c. című
Kiv. l. díjlehel
Kiss Géza*

6571

2894

JOG ÉS ÁLLAMTUD.
Könyv
299

ADALÉKOK

TÖRVÉNYES ÖRÖKLÉSI JOGUNK

5

CODIFICATIÓJÁHOZ

IRTA:

KISS GÉZA.

(Különlenyomat a „Magánjogi Kodifikáció“ 1902. évi 46. számából.)



20-69/11

BUDAPEST 1902.

MÁRKUS SAMU KÖNYVNYOMDÁJA

BÁTHORY-UTCA 20

[Handwritten mark]

2

1000

1000

V-1a

SZEGERDI TUDOMÁNYEGYETEM	
Jog- és Közigazgatástudományi Kar Könyvtára	
Lelt. napló: <i>196</i>	Lsz.: <i>196</i>
csop.	szám.



Adalékok törvényes öröklési jogunk codificatiójához.

(Tervezet 1805—1815. §§.)

Alig van része a magánjognak, mely a törvényhozó oly sokoldalú és beható figyelmét, gondosságát igényelné, mint a törvényes öröklési jog. Ez a magánjognak ama pontja, mely a fontosabb társadalmi, közgazdasági és politikai problémák egész sorát érinti, melynél tehát fokozott és súlyos kötelességek hárulnak a codicatorra, nemcsak az előrehaladott fejlődés követelményeinek, de egyszersmint a jövő érdekeknek szem előtt tartását is követelvén.

A hazai szakkritika érthető érdeklődéssel fordult ama nagybecsű elaboratum felé, melyet leendő polgári törvénykönyvünk tervezete képez — s talán épen az örökösödési jogot szabályozó egyes rendelkezések azok, melyek a szaktudomány figyelmét leginkább fölhívták. Mindazonáltal korántsem tartjuk befejezetteknek az e kérdések körül fölmerült vitákat: az a sok más szempont, melyből az örökjog kérdései elbirálandók, e problémák jogi oldalát a kritika terén meglehetősen háttérbe szorította, s innen az a körülmény, hogy ez intézmény legfőbb kérdései ma is *nyílt kérdést* képeznek.

Ezekhez néhány adalékkal hozzájárulni képeznél e sorok föladatát.

I. Két kérdése van mai magánjogunknak, melyek mikénti fölépítése és módosítása a napjainkban véghez menendő codificatio egyik legfontosabb föladatát alkotja. Ez intézmények: az *ági* és *házastársi* öröklési jog. E kettő egymással s mindkettő az egész örökjogi rendszerrel szoros összefüggésben van, mely körülmény csak annál inkább int mély megfontolásra s a fölmerülhető szempontoknak gondos mérlegelésére.

Mai jogrendszerünk értelmében a házastársak öröklését tisztán és kizárólag a hagyatéknak *vagyoneredet* szerinti minősülése dönti el. Szerzeményi vagyonban egyedül a házastárs, míg örökölt vagyon esetében a hivatott ági fölmenő, vagy oldalrokon örököl.

A két intézménynek egymásra gyakorolt eme kölesönös

SZEGERDI TUDOMÁNYEGYETEM	
Jog- és Közigazgatástudományi Kar Könyvtára	
Lelt. napló: <i>657</i>	Lsz.: <i>111</i>

hatását kell szem előtt tartanunk, midőn ezek codificatióját elbírálni kívánjuk.

Minő módosításokat igényel, nevezetesen: minő correctivumok alkalmazását követeli mai ági öröklési rendszerünk, e tekintetben ma már kétség nem lehet. Ama kimerítő és beható cikkek, monografiák után, melyek e kérdést illetőleg napvilágot láttak¹⁾, ezek rezultánsa tekintetében mindenki tisztában lehet azzal, hogy e kérdésnek elvi helyes megoldásánál az intézmény igazságos alap gondolatának fentartása mellett a közelebbi nem ági rokonnak a távoli ágival szemben való védelmét kell czélul kitűzni.

A Tervezet (1811—1812. §§.) ez elvek keresztülvitelét összeegyeztethetőnek tartotta a kérdés olyatén szabályozásával, mely az ágiságot két parentelán át valósítja meg. Ismeretes és elvitázhatatlan tény azonban, hogy a Tervezet ezen intentiójának keresztülvitele nem sikerült. Tudjuk nevezetesen, hogy a Tervezetben korántsem jut kifejezésre az a megvalósíttatni szándékolt elv, melynél fogva az ágiság csak »inter pares« birjon hatálylyal. Szem előtt tartva ugyanis azt az esetet, melyben a gyermektelen és végrendelet nélkül elhunyt örökhagyó házastársat, ági nagybátyát és nem ági édes anyát hagy hátra, a csupa ági vagyonból álló hagyatékot ama távolabbi ági rokon fogja örökölni, az anyának semmi sem jutván.²⁾

Ezt a tarthatatlan rendelkezést másként nem orvosolhatjuk, csakis az ágiságnak egy parentelára való szorításával. Hiszen eltekintve az e szabályozást követelő elvi érvek egész sorától, maga a törvényelőkészítő bizottság is hosszú, beható tárgyalás után jutott e végmegállapodásra (Jegyzőkönyvek III. f. 432. l.). Vitán kívül állónak tartjuk tehát, hogy a *vagyoneredet szerinti különbség a szülői törzson tul tekintetbe ne vétessék.*

Nem is kívánunk ebbe részletesen belemenni, szükségesnek tartottuk ellenben ezeket fölhozni, amennyiben ez eredmény a *hivestársi öröklés* kérdésének elbírálásánál nagy fontossággal bír.

Mihelyt ugyanis a vagyoneredet a szülői törzson tul tekintetbe nem jöhet, lehetetlen a Tervezet azon alapelvének fentartása, melynek (Tervezet 1805. §-a) értelmében ivadék hiányában a házastárs örököl. E rendelkezés fentartása esetén az a ferdeség állana elő, hogy ha az elhunyt örökhagyó után

¹⁾ Melyek közül elég legyen rámutatnom a következő művekre: *Teleszky I.*: „Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához“ cz. m. (Budapest, 1876.), *Teleszky* Indokolás I. k. ad 12. §., *Zsögöd B* nagybecsű „Törvénytervezete“ és indokolása (M. Ig. XXXVI. k.), *Schwarz G.*: Az ági öröklés kérdése (Budapest, 1898.), *Weinmann* „Ellentervezet“ (Jogállam, 1902. V. f.) stb.

²⁾ *Kiss Géza*: „Az ági öröklés törvényhozási szabályozásáról“ (Jogállam, 1902. VIII. f.).

ági szülő sem maradt hátra, a hitvestárs mindent elvinne. Előbb fölhozott esetünket tartva tehát szem előtt, az akképen dölne el, hogy a nem ági anya ismét semmit sem örökölné, minden a hitvesé lenne. Világos tehát, hogy mai jogunk ama sarkalatos alapelve. mely szerint a hitvestárs szerzeményi vagyonban kizárólagos örökös — elvetendő s így új irányadó elvek után kell néznünk.

Mielőtt ezt tennők, vegyük szemügyre azon indítványokat, javaslatokat, melyek eddig a hazai szaktudomány részéről fölmerültek.

Ami az időbeli sorrend szerint első helyen említendő *Teleszky*-féle Tervezet rendszerét illeti, ennek rendelkezései irányadókul általánosságban nem szolgálhatnak. Az a szabályozás, mely ott alkalmazást nyer s mely az özvegyi jogot teljesen elejti, az ágiságot pedig csak az »osztályos testvérek«-re szorítja (38—43. §§.), nem vehető mérvadóul az általunk követett amaz álláspont mellett, mely az ági eszmét az egész szülői törzsen belül fentartja s amely az özvegyi jog institutiójához föltétlenül ragaszkodik.

Zsögödnek méltán nagyhirű »Tervezete« sem lehet e szempontok értelmében követendő.

Itt ugyanis az ágiságnak teljes és tökéletes, következetes és kivétel nélküli keresztülvitelével találkozunk, ami pedig ma már elejtett. Természetes tehát, hogy ez a rendszernek megfelelő házastársi öröklési rend sem vehető figyelembe.

Álláspontunk által követelt szabályozási módhoz legközelebb áll *Weinmann* »Ellentervezete«. (Dr. Weinmann Fülöp: »Törvényes öröklés a m. polg. törvénykönyv tervezete szerint«. »Jogállam« 1902. évf., V. f. 360. s k. 1.)

Weinmann az ágiságot szintén 2 parentélan át tartja fenn, azonban a Tervezet által is megvalósítani célzott ismert »inter pares«-féle megszorítással. Már fentebb ama véleményünknek ádtunk kifejezést, hogy ezek összeegyeztetését a magunk részéről kivihetetlennek tartjuk. Annál érdekesebb tehát a kitűnő tervezet e részével foglalkoznunk.

Az »Ellentervezet« a hányadban való házastársi öröklési rendszert valósítja meg, kimondván, hogy »örökös a házastárs, ha sem szülő, sem szülői ivadék nincs, az egész hagyaték, — ha pedig szülő, vagy szülői ivadék van, annak $\frac{2}{3}$ -a tekintetben« (2. §.).

Utóbbi esetben pedig a hagyaték további harmadát a szülő s illetőleg a szülői ivadék örökli.

Mint látjuk, e tervezetben a házastársnak a *nagyszülővel szemben* föltétlen előnye van, míg a szülővel szemben $\frac{2}{3}$ részt örököl.

Ami pedig az ági igényt illeti: »a nagyszülő azt az értéket, mely elődjéről akár közvetlenül az örökgyóra, akár pedig e nagyszülőről származó szülőre s ettől az örökgyóra szállt, a 2. §. esetében az örökgyó házastársával szemben követelheti.« (12. §.)

Mint látjuk, Dr. Weinmann kerülni igyekszik azt a vaskos tévedést, mely, mint említettük, a Tervezetben azáltal áll elő, hogy a hivatott ági rokon nemcsak az örökgyó házastársával, de közelebbi nem ági rokonával szemben is elszedi az ági hagyatékot.

Más oldalról azonban, mint csakhamar ki fog tűnni, az »Ellentervezet« constructiója sem hibátlan.

Tartsuk ugyanis ismételtén azt az esetet szem előtt, melyben az örökgyó házastársat, nem ági, közelebbi rokont (pl. anyát, anyai féltestvért) és távolabbi ági rokont (nagytya) hagy hátra. Föltéve, hogy a hagyaték 90,000 korona csupa ági vagyonból áll, az öröklés a következően fog végbe menni:

Örökösök a 2. §. értelmében: 60,000 korona erejéig az örökgyó hitvese, 30,000 korona erejéig pedig anyja. De a hivatott ági rokon (esetünkben: az atyai nagytya) a 12. §. alapján »azt az értéket, mely elődjéről az örökgyóra öröklés útján szállt«, tehát esetünkben a 90,000 koronát, »a 2. §. esetében az örökgyó házastársával szemben követelheti.« A nagytya tehát 90,000 koronát követelhet az »Ellentervezet« értelmében az örökgyó házastársától, holott emez csak 60,000 koronát kapott.

E hiba, mely ily módon még eme kitűnő műbe is belecsuszott³⁾, újabb bizonyága ama eléggé nem hangoztatható véleményünknek, mely szerint összeegyeztethetlen az ágiságnak 2 parentélan át s mégis csak „inter pares“ fenntartása.

De az esetnek illetén taglalásából az is kitűnik, hogy Weinmann külömben nagybecsű »Ellentervezeté«-vel a hitvestársi öröklés kérdése koránt sincsen eldöntve.

II. Az már most a kérdés: minő rendszer szolgáljon alapul e nagyfontosságú institutióknak szabályozásánál?

Bizonyos, hogy a Weinmann által is javaslatba hozott, de más alakban már Teleszkynél alkalmazott hányadöröklési rendszer képezi az egyetlen expédienst, mely fentebb fölállított ági öröklési rendszerünkkel kapcsolatban a hitvestárs öröklését helyesen szabályozhatja.

Ez a rendszer jut a külföldi törvényhozások legnagyobb részében kifejezésre.

Amde mindeme rendszerek elbírálásánál két körülményt

³⁾ Melynek egyébiránt a codificáció számos, eddig javaslatba nem hozott helyes és practicus indítványt köszönhet, így pl.: az ajándékozott értéket az ajándékozó ági vagyon czimén nem követelheti, a házberendezésnek a hitves részére fenntartása, stb.

nem szabad szem elől tévesztenünk: 1. hogy eme codexekben az ágiság elve egyáltalán nincs megvalósítva, míg az általunk javasolt rendszer ez intézményt egy parentélán át fentartja, 2. hogy az *özvegyi jog* intézménye e jogrendszerek nagy részében ismeretlen.

Ez utóbbi szempontot véve tekintetbe, hasznavehetetlennek fog ránk nézve bizonyulni a német polgári törvénykönyv rendszere. E codex az özvegyi haszonélvezet intézményét elvetvén (Motive, V. 368—369. II.): ez álláspontnak megfelelően állítja fel házastársi öröklési rendszerét. Természetes tehát, hogy a mi Tervezetünk, hol az özvegyi jog helyet talált, ez álláspont után nem indulhat. Nemkülönben figyelemre méltó körülmény itt, hogy rendszerünkben az ágiság alkalmazást nyer. Föltétlenül módosítandó tehát a hitvesnek az egész hagyatékra kiterjedő öröklése az *első parentélában* is, mert ellenkező esetben az az anomália fog előállni, hogy a hitvestárs többet kapna, mikor a szülői törzsszel concurrál, mint mikor a távolabbi: nagyszülői parentélával. Ha ugyanis a hagyatéknak *szerzemény*, — a hitvestársnak az egész örökségre kiterjedő igényét az I. parentélában fenntartván — ez a szülői törzsszel szemben az *egész hagyatékot* örökölné, míg a nagyszülővel szemben annak csak felét⁴.)

E momentumoknak figyelmes mérlegelésével kitűnik, hogy öröklési rendszerünk construálásánál két szempontnak kell irányadóul szolgálnia:

- a) hogy a szülői parentélával szemben semmi esetre se kapjon a házastárs többet, mint a nagyszülőivel szemben. Ennek szükségképeni következménye az a szabályozás, mely a hányadöröklési rendszert a szülői parentélában is megvalósítja;
- b) hogy, tekintettel az amugy is fölveendő özvegyi jog intézményére, a hitvesi hányad mértéke tulságosan föl ne emeltessek s a szülői parentéla öröklése esetén kisebb legyen, mint a nagyszülőinél.

Ez alapon indítványozzuk a hitvesi öröklésnek olyatén szabályozását, mely az ágiságnak egy parentélán át, az özvegyi jognak pedig a Tervezet 1816. §-a szellemében való keresztülvitele mellett:

a) a hitvesnek szülő vagy szülői törzs öröklése esetén a hagyatéknak egynegyedét tulajdonul és háromnegyedét haszonélvezetül,

⁴) Ez a fölmerülhető visszásság a törvényelőkészítő bizottság tárgyalásai rendjén is megbeszélés tárgyát képezte s a végmegállapodás („általában véve a szabályozás elve az legyen, hogy a szülői parentélában semmi esetre se kapjon a hitves többet, mint a nagyszülőiben“.) arra enged következtetni, hogy concrét megoldásra nem jutottak. Valószínű, hogy ez hatott közre arra nézve, hogy az ágiság egy parentélára való szorításába nem mentek bele. V. ö. Schwarz előad. javaslatát és Vavrik, Zoógöd, Imling, Lányi hozzászólását (Jkv. V. 7—14.).

β) nagyszülő, vagy nagyszülői törzs öröklése esetén a hagyatéknak tulajdonát és felének hasznélvezetét, végre

γ) ezen törzsek hiányában az egész hagyatéknak tulajdonát adja.

Bizonyos, hogy e rendelkezések behozatala *lényeges elvi változtatást* jelent eddigi jogunkkal szemben. Az előzőkből azonban — úgy hiszszük — eléggé bebizonyítottnak tűnhetik föl, hogy ez ujtás nem merő refórmálási vágyból történik, hanem okszerű és szükségképeni következménye ama szabályozásnak, melynek az ági öröklés tekintetében alkalmazást nyernie kellett.

Ugyancsak közel áll e szabályozással szemben az az ellenvetés, hogy a nem ági szülön ezáltal sem segítettünk, mert, habár a hagyatéknak $\frac{3}{4}$ -ének tulajdona őt illeti, abból semmi haszna sem lehet a hitvestárs hasznélvezeti jogánál fogva.

Ámde ez ellenvetés indokltsága csak látszólagos. Ugyanez alapon az ági öröklés czéltalanságát is vitatni lehetne, mert az ennek tárgyát képező hagyatéki részt is az özvegyi hasznélvezet terheli. De nem is az a czél itt, hogy *maga a szülő* ama hagyatéknak birtokába jusson. Hiszen napjainkban már ismert dolog, hogy nyomós közgazdasági érdekek követelik, miszerint a vagyon ne öreg kezekbe jusson, melyek azt eléggé productiv módon föl nem használhatják.⁵⁾ Azáltal azonban, hogy a szülői örökrészt eme hitvesi hasznélvezet terheli, azt érzük el, hogy a házastárs kielégítő örökjogi igényt nyer a nélkül, hogy a vagyon állagát az örökhagyó családjától elidegenitené. E mellett ama hagyatékrész használhatása majdan, a hitves halála után a *szülői törzsre* fog szállani, miáltal in ultima analysi azt a gondolatot valósítottuk meg, hogy a vagyon, a fölmenő kiugrásával az oldalrokonra (testvér) száll.

Ami a részesítés *mérvét* illeti, ez mint *Weinmann* is megjegyezte (i. cz. 355. o.), egyéni mérlegeléstől függ, az általunk indítványozott hányadok azonban, amint az elképzelhető esetek szerint való kipróbáltatásuk arról meggyőzhet, a legegyszerűsebb és lehetően méltányos részeltetést eredményeznek.

Fontos itt annak kiemelése, hogy a hitvesnek ily módon jutó hasznélvezeti jog őt *hitvestársi öröklés* és nem *özvegyi hasznélvezet* czimén illeti meg.

Az özvegyi hasznélvezet intézménye, melyet a Tervezet 1816. §-a általunk is helyeselt módon szabályoz, s mely a gyermekek örökségének felére, illetőleg az egész ági értéknek hasznélvezetére terjed ki, jogunk régi intézményének, a »jus

⁵⁾ Ez eszmét fejtegette a codificationális bizottság 1897. nov. 7-iki ülésén *Dr. Vavrik Béla* (L. Jkvek, II. f. 6. s. k. 1.). Habár ethikai alapja — elismerjük — e constructionnak inkább az ági öröklésnél lehet, gyakorlati indoka ép annyira fenforog a *szerzemény* tekintetében is.

viduale«-nak a változott viszonyoknak megfelelő tovább fejlesztése. Az általunk indítványozott haszonélvezeti igény azonban ezzel semmi esetre sem tévesztendő össze; ez a házastársi öröklés megkivánt módosítása, tehát usufructuális alakja daczára sem *özvegyi jog*.

E *distinctio* pedig korántsem elméleti okoskodás kedvéért történik, hanem annak kiemelése végett, hogy ezen haszonélvezeti igény, még az esetben is, ha az özvegyi jog csak az *özvegy nő* igénye leend, föltétlenül kölcsönös és viszonos jogositvány. Ami az özvegyi jog intézményének e kérdését illeti, az eldöntve nincsen. Ellentétben ugyanis a jogtudomány tekintélyeinek abbeli kívánalmával, mely szerint az özvegyi jogositványok kölcsönösekké teendők,⁶⁾ a törvényelőkészítő bizottság megállapodása s ennek megfelelően a Tervezet 1816. §-a — habár a helytelen szövegezés mellett az ellenkezőre is lehetne következtetni⁷⁾ — azokat az özvegy nőre szorítják.

Ez utóbb említett körülményt tekintetbe véve mutatkozik fontosnak tudományosan megállapítani azt, hogy az ily módon szabályozott hitvesi haszonélvezet *nem özvegyi jog*, tehát még a Tervezet mai állásponjának fentartása mellett is szükségképen *kiterjesztendő az özvegy férjre*.

*

III. Összegezvén most már az eddig mondottakat, konkrét rendelkezésekbe foglalhatjuk fejtegetéseink eredményét. E szerint a házastársak, valamint fölmenők öröklése a következő szabályok szerint történék, a Tervezet vonatkozó 1805—1815. §§. helyett:

1. §.

Ha ivadék nincsen, örökösök felerészben az atya, fele részben az anya.

A szülő kiestével helyébe ivadékai, mint törzs, lépnek.

Ha egyik szülő nem élte tul az örökhagyót s ivadékai sincsenek, a másik szülő, illetőleg ennek hiányában ivadékai kizárólag örökölnek.

2. §.

Ha szülő, vagy szülői ivadék sincsen, negyedrészen a négy nagyszülő örököl.

A nagyszülő kiestével az ő részét ennek ivadékai törzsönként örökölik.

Ha az egyik nagyszülő párban, az egyik nagyszülő után

⁶⁾ L. Jancsó György meggyőző érveléseit „A magyar özvegyi jog.” (Budapest, 1895.) cz. m. 1. §. és „M. házassági és házastársi öröklési jog.” (Budapest, 1901.) 852. s k. l.

⁷⁾ „Az özvegyet” . . . stb. Az Indokolás azonban kétségtelenül eldönti, v. ö. még Jkvek, IV. 226. o.

ivadék sincsen, ennek részét a másik nagyszülő, s ha ez sincsen, ennek törzse örökl.

Ha egyik nagyszülőpár után ivadék nincsen, a másik nagyszülőpárbeli két nagyszülő fele-fele részben örököl.

3. §.

Ha nagyszülő, vagy nagyszülői ivadék sincsen, örökösök a szépszülők.

Ha szépszülők sincsenek, örökös a szépszülői ivadékok közül az, aki legközelebbi izek rokona az örökhagyónak.

Egyenlő izek rokonok örökrésze egyenlő.

4. §.

A házastársat megilleti:

1. Szülő vagy szülői törzs öröklése esetén: a hagyatéknegyedének tulajdona és háromnegyedének hasznélvezete.

2. Nagyszülő, vagy nagyszülői törzs öröklése esetén a hagyatéknegyedének tulajdona és felének hasznélvezete.

3. Szülői és nagyszülői törzs hiányában az egész hagyatéknegyedének tulajdona.

5. §.

Ha szépszülői ivadék sincsen, örökös az államkincstár.

Az ily örökségek értéke szegényügyi, kórházi és iskolai alapítványokra fordítandó.

6. §.

A szülő azt az értéket, mely elődjéről az örökhagyóra öröklés útján szállt, az ivadék hátrahagyása nélkül elhunyt örökhagyó hagyatékából követelheti.

Ha a szülő elhalt, e jog ivadékait törzsönként illeti.

7. §.

A szülő ivadékait azt az értéket, mely az örökhagyóval közös szülőről az örökhagyóra öröklés útján szállt, az ivadék hátrahagyása nélkül elhunyt örökhagyó hagyatékából követelhetik.

8. §.

Az az érték, melyet valamely örökhagyó a 6. §. 2. bekezdése, vagy a 7. §. alapján oldalrokonától örökölt, attól az elődtől reászállottnak tekintendő, kitől közvetlenül amaz oldalrokonra szállt.

Kiss Géza.

(Különlenyomat a „Magánjogi Kodifikáció“ 1902. évi 10. számából.)

